

С ТЕОРЕТИЧЕСКО ПРОНИКНОВЕНИЕ, КОМУНИСТИЧЕСКА ПРИНЦИПНОСТ И ВЯРА В ТВОРЧЕСКАТА МОЩ НА БЪЛГАРИНА

Социалистическа България, особено през своето априлско тридесетилетие, се извиси до невиджани върхове, направи учудващи завоевания във всички области на материалния и духовния живот, придоби неоспорим авторитет на международната арена. Особено забележим е възходът на културния фронт, където далновидната и мъдра политика на БКП даде и дава резултати. И в тази област приносят на първия ръководител на партията и държавата др. Тодор Живков е неизмерим. Достоен продължител на делото на Д. Благоев и Г. Димитров, др. Т. Живков направи нови приноси и по отношение на духовното строителство. Не са много държавите по света, чиито ръководители имат толкова непосредствено отношение към тази сложна, деликатна и с дълбоко въздействие област. За нас, българите, това е една прекрасна и извисена традиция. Както е известно, основателят на партията, Д. Благоев, стана и основател на марксистическата естетика, литературната теория и критика у нас, очерта новата насока, по която по-късно тръгна националната ни научна и културна мисъл. Г. Димитров, който ценеше най-високо духовните завоевания на българския народ, изигра историческа роля за сплотяването на българската интелигенция под грижовното крило на БКП.

Закърмен от младини с животворните идеи на комунизма, др. Т. Живков се калва в огъня на кървавите схватки с фашизма в навечерието на народната победа, израства като един от ръководителите на партизанското движение. Още в първите дни на народната власт партията му поверява най-отговорни постове, на които той работи с присъщата му енергия и вникване в духа на времето. Но истинските си качества на голям партийен ръководител той прояви в пълна мяра, когато застана начело на партията в един от най-сложните моменти на социалистическото ни развитие.

Както е известно, Априлският пленум на ЦК на БКП от 1956 г., който се проведе непосредствено след XX конгрес на КПСС, отбеляза започването на нов етап в развитието на страната ни по пътя на социализма. Подготовката и провеждането на този исторически пленум утвърди др. Т. Живков като партийен ръководител от ленински тип с неоспорими организационни способности и творчески марксистко-ленински подход при решаването на сложните и многообразни задачи, които стояха пред партията и народа. Името на др. Т. Живков завинаги ще остане свързано с историческите решения на Априлския пленум — едно от най-ярките събития в най-новата ни история. Като първи секретар на Централния комитет на др. Т. Живков се падна историческата отговорност да поведе неотстъпна и принципна борба срещу отклоненията от ленинския стил и метод на партийно ръководство, за премахване на тежките последствия от неправилните разбирания, които бяха особено остри в духовната сфера. Сложен бе край на грубото администриране и вмешателството в културния живот, възстановени бяха ленинско-димитровските норми за ръководство на културата, подобно на

своите велики учители Т. Живков се превърна във верен приятел на творците, който не изпуска от очи техните проблеми и сполуките им.

Въпросите на литературата и литературната критика, на изкуството и културата, на науката и образованието винаги са вълнували др. Т. Живков. За него те са не просто особено важна част от партийната работа, но и обект на най-жив личен интерес. С рядка прозорливост и принципност, с разбиране и такт др. Т. Живков многократно разглежда своеобразните задачи, които стоят пред културата и науката. По най-различни поводи, в доклади и статии, в речи и разговори с хората на творческата мисъл, в писма, изказвания и интервюта той неизменно се спира на парлвите въпроси на идеологията и културата.

Още на Априлския пленум през 1956 г. др. Т. Живков издига високо глас за преодоляване на сектантството и догматизма в научното и художественото мислене, които спъваха нормалното развитие. С ленинска прямота той постави точната диагноза: „Създадена бе пукнатина, разединение в средите на творческата интелигенция. Прилагаха се чужди на партията методи на командване и декретиране, на разправа с кадрите на този фронт. Догматизмът като теория и практика внасяше скованост, схематизъм и застой в творческата работа“ — говори др. Т. Живков в речта си на срещата на Политбюро с дейци на културата през 1963 г. И в същата реч обосновава мерките, които партията взема за преодоляване на тези недъзи с фатални последствия, за да се преустрои цялостната работа на идеологическия фронт, с оглед да се създаде творческа обстановка за плодотворна дейност, за сплотяване на „всички творчески работници върху основата на марксизма-ленинизма около линията и политиката на БКП“, за повеждане на непримирима и ефикасна борба срещу буржоазната идеология и нейното влияние, за наистъпателно комунистическо възпитание на народа, за утвърждаване на боева партийна естетика и критика, на метода на социалистическия реализъм.

В тази своя забележителна реч др. Т. Живков сочи, че партийното ръководство е жизнено важно условие за подем и разцвет на литературата и изкуството. Защото „идеологическият фронт е за нас, за нашата партия един от основните фронтове на строителството на социализма и комунизма. Партията и нейният Централен комитет винаги са проявявали и проявяват особена грижа за усъвършенствването на всички видове идейни оръжия. Всички средства за идеологическо въздействие — пропагандата, агитацията, печатът, радиото, телевизията, киното, науката, литературата, изкуството — са призвани да служат на комунистическото възпитание на трудещите се, на младежта.“ Пред дейците на културния фронт се поставя като върховна задача „да се борят за чистотата на марксистко-ленинската идеология, за всестранно развитие на литературата и изкуството на социалистическия реализъм — литература и изкуство на революционната правда, на художественото майсторство, на най-човечните, комунистически идеали. Да служи на народа, на великите идеи на комунизма — това е най-благородната, най-възвишената цел на нашата литература и изкуство.“

Не един път др. Т. Живков е подчертавал, че големите задачи на социалистическото строителство поставят като неотменима жизнена повеля да се постигне пълно единение на всички — политически, държавни и творчески — дейци с народа. „Ние всички знаем, че нашата сила и като обществени, политически и партийни дейци, и като творчески работници — писатели, художници, композитори и артисти — е неразривната ни връзка с народа, с работим и творим за народа.“ И въз основа на това дълбоко осъзнато начало за всяка плодотворна обществено-политическа дейност, потвърдено и от многовековната история на литературата и изкуството, в речта си пред отчетно-изборното събрание на Съюза на българските писатели през 1958 г. др. Т. Живков формулира съдържателния и перспективен партийен лозунг: „Повече сред народа, по-близо до живота.“ Големите творци на националната и световната литература са се извисили до непреходни по значимост завоевания именно защото са живели с проблемите на своето време, на своя народ, изобразявали са борбите и стремежите за социално и национално освобождение, за идейно и нравствено из-

висяване, за обществен и духовен напредък. За да може и съвременният творец да види, почувствува и разбере същността на многообразните процеси, съпътстващи формирането на новото социалистическо общество, и им даде съответна художествена интерпретация, той трябва да стои на позиции на социалистическия реализъм. Толкова повече, че именно „социалистическият реализъм“ дава възможност пълнокръвно да цъфтят всички видове и жанрове на литературата и изкуството, за богато разнообразие на стила, сюжета и тематиката, за по-пълно проявление на творческите способности, таланти и художествено майсторство на индивидуалността, проявите, търсенията и дръзновенията на твореца.“

Все в тази своя забележителна реч др. Т. Живков логично и с ленинска широта осветлява и други жизнено актуални въпроси — за партийното ръководство на идеологическия фронт и за свободата на художественото творчество и на критиката, за партийността и народността в творческата дейност, за ленинските критерии при оценка на духовното наследство — въпроси, с които непрекъснато се спекулира в буржоазния свят и неговите пропагандни оръжия. Др. Живков има предвид някои отклонения от здравата реалистична естетика и увлеченията по скоропреходни модни течения. „Цялата история на културата — говори др. Т. Живков — показва, че силата на всяка литература и изкуство е в техните здрави връзки с нуждите и проблемите на живота, с прогресивните и революционни движения на народните маси. Всяко произведение на изкуството е дотолкова велико и трайно, доколкото със съответната художествена сила отразява новите, прогресивните идеи и борби на своето време.“

Др. Т. Живков вложи много усилия, такт и умение, за да бъдат преодолені някои предубеждения, натрупани от предходните години, за осъзнаване на някои увлечения по модни, но изпразнени от съдържание възгледи, за утвърждаване на ленинските разбирания по кардиналните въпроси на научната, художественотворческата и критикооценъчната дейност. Своевременно и мъдро той предупреждава за опасностите, които могат да дойдат и отляво, и отдясно: примитивно разбиране на сложната и своеобразна творческа дейност, робуване на определени догми, увлечението по самоцелни формалистични построения, изпразване на творбите от идейно-жизнено съдържание, както и изопачаване на ленинските принципи за партийността. Ако не се воюва непрестанно за утвърждаване на социалистическата идеология, буржоазните възгледи неизбежно безпрепятствено ще проникнат и могат да нанесат непоправими поражения в средите на интелигенцията, в съзнанието на масите. „Фактите показват — говори др. Т. Живков, — че доста често в подхода например към нашето конкретно културно наследство нашата литературна критика и история губи ленинския критерий, заема едностранчиви позиции. Под формата на борба против сектантското и ограничено тълкуване на наследството често се защитава упадъчното в нашата литература и изкуство, прави се идеологически компромис с буржоазно-формалистичната линия в естетиката, която открива пролуки за промъкване на безидейност и на буржоазна идейна пропаганда. Ние, комунистите, се отнасяме критически към културното наследство, възприемаме онова, което е прогресивно, ценно по съдържание и форма, което може да служи на новия живот, а отхвърляме онова, което е упадъчно, назаднаващо, което служи на старото.“ И по-нататък: „Крайно време е нашата литературна критика да излезе от това свое състояние, да вземе своето предно място на фронта на литературата и изкуството, да помогне да се очистят някои негови сектори от упадъчни влияния, непримиримо да воюва против всички отклонения и опити да се ревизира основният принцип на марксистко-ленинската естетика, реално да помага за развитието на нашата литература и изкуство по пътя на социалистическия реализъм.“

Към много от тези въпроси др. Т. Живков ще се върне десетина години по-късно в забележителната си реч пред XVI конференция на Софийската комсомолска организация. Със своите анализи, постановки и указания тази реч намери широк резонанс сред младежта и творческите среди, превърна се в разгърната програма за творческа работа. И сега мъдрите думи на партията, на опитния ръководител — държавник и комунист — прозвучаха с цялата логичност, яснота и принципност, в тях бяха формулирани основните предпоставки за появата на голяма литература, съзвучна с

размаха и величието на времето ни. Бяха припомнени изходните позиции на нашата идеология, наука, изкуство и култура, за да не се появят рецидивите на догматизма, схематизма и сектанството, нито да виреят безидейността, аполитичността, либерализмът, да се амнистират слаби в идейно и естетическо отношение произведения. Др. Т. Живков отново отдели специално внимание на състоянието и задачите на художествената ни критика, посочи някои тревожни явления в нея, които внасят баčila на идейната деформация и естетическото осакатяване, водят до духовна деградация. Критиката трябва своевременно да вижда и по достойнство да оценява качествата и слабостите на всяко произведение, да повиши критериите, да утвърди като ръководно начало класово-партийния подход при оценката на литературната продукция, да създаде непримиримост към посредственото и примитивното, към идейно нездравото и художествено елементарното — говори др. Т. Живков. В тази област ние имаме блестящи примери на истинска боева, принципна и непримирима марксистическа литературна критика. Традициите на Д. Благоев, Г. Бакалов, Т. Павлов трябва да служат за опора и ориентир при решаването на днешните задачи. „Ние трябва да изострим още повече нашето идеологическо оръжие, да бъдем по-настъпателни, да даваме отговор на онези проблеми, които животът поставя, да нанесем неотразими удари на противника и същевременно да създадем непреодолима броня срещу всяка идеологическа диверсия на империализма.“ Важността и сложността на тази борба изискват всеотдайните и обединени усилия на всички, за да се издигне нейната идейна и методологическа висота, защото въпросът опира до спечелването на съзнанието на хората, до насочването му към необятните простори на комунизма. Именно чрез критиката партията осъществява своето участие в литературния процес, осъществява партийното ръководство в художествената дейност. Всестранният анализ на съвременното състояние на художественокритическия фронт дава основание да се заключи, че основната идейна слабост е подценяването на класово-партийния критерий — подчертава категорично др. Т. Живков. „Главната опасност, която се забелязва в някои среди на нашата художествена критика, е в това, че не се прилагат достатъчно последователно и докрай класово-партийните критерии, когато се описват художествените факти, явления и тенденции. Оттук произтича и опасността партийността в критиката да се превърне във фразеология, да стане димна завеса, която крие от погледа на партията, обществеността и на самата критика действителните процеси, извършващи се в областта на литературата и изкуството.“

Тези изключително навременни предупреждения и проникновени указания др. Т. Живков съчетава с изреча на дълбоката си вяра във възможностите на българската творческа интелигенция да преодолее съществуващите рецидиви, да се издигне на висотата на големите исторически задачи, които нашата съвременност решава. „Партията вярва в нашата художественотворческа интелигенция. Тя и в бъдеще ще ѝ дава пълна подкрепа в благородната ѝ борба за създаване на силни и вълнуващи творби — в името на духовния разцвет на народа, в името на родината, в името на комунизма!“

На различни международни и национални форуми, при чествуванията на бележити исторически събития и личности др. Т. Живков винаги подчертава голямата творческа жизнеспособност на българския народ, създател на духовни ценности с непреходно значение. В приветствието си до участниците в Първия международен конгрес по българистика, като възхвалява благородното дело, на което са се посветили толкова много учени у нас и в чужбина, др. Т. Живков мъдро подчертава: „Както във всяка научна област, така и в българистиката няма и не може да има две истини. Нам е нужна единствената обективна истина за историческото значение на изстрадания опит на народа ни през вековете, когато прадедите ни са противостояли на чуждото потисничество не само с оръжие в ръка, но и с оръжието на духовността — с езика на изумителното ни народно творчество, с незабравимите паметници на българската писменост и литература, с благородното апостолско дело на прославените книжовни школи, разцъфтели по нашата българска земя. Още във времето на своето зараждане българската писменост, българската литература и българската култура са начели служба не само на българската народност и на българската държава, а и на

всечовешките идеали. Може би тъкмо поради това те са устояли в неравните борби. Защото силен и непобедим е само онзи народ, който вижда своето достойно място единствено в градивното строителство, общуване и равноправие с другите народи. Още в първите писмени паметници на древна България се говори за еднакво право на живот за всички народи на земята под общото слънце на небето. Ето защо в България се раждат и тръгват по света толкова идейни и социални движения, които светът е оценил високо.“

Сред трудовете на др. Т. Живков от последните години, свързани с проблемите на литературата и изкуството, на науката и образованието, се откроява със задълбочения си всеоткровен анализ четвъртата от цикъла лекции, изнесени пред слушателите и преподавателите в Академията за обществени науки и социално управление при ЦК на БКП през 1983—1984 г.: „За мястото и ролята на духовната сфера в изграждането на развито социалистическо общество в България“. Тук с особена острота е поставен ключовият въпрос — обрисуването на яркия, viuштелен художествен образ на героя на нашия ден. „Сега е време да се отиде още по-напред — да се надмогне съзнателната или несъзнателна дегеронизация, да се преодолее вътрешният страх на автора от голямата творческа задача, смело да се пристъпи към пресъздаване образа на героя, който живее сред нас пълнокръвен живот, притежава най-добрите политически, нравствени, трудови добродетели, не е лишен и от слабости и недостатъци, но развива и усъвършенствува качествата си и расте в процеса на историческото творчество.“

Четвъртата лекция на др. Т. Живков пред слушателите и преподавателите в Академията за обществени науки и социално управление представлява оглеждане на извършения от партията път в областта на културата, проникновен анализ на настоящето в тази сложна и динамична сфера от обществения живот, смело предначертание за бъдеща творческа работа. Завършвайки, др. Т. Живков заявява: „Казано обобщено, разцветът на художествената култура и успехите на науката и образованието в социалистическа България се дължат на неотстъпното провеждане на априлската политика в областта на духовната сфера. Тази политика съчетава диалектически научно-творческото начало, високата принципност, класовата непримиримост и марксистко-ленинската безкомпромисност с дълбокото разбиране на спецификата на духовните ценности, с широтата и грижата за правилното развитие и изява на таланта, с бързата реакция към новите проблеми, които възникват в живота на обществото изобщо и в културния живот в частност. В неотстъпното следване на априлската линия и политика на Българската комунистическа партия ние виждаме и пътя на понататъшното развитие на образованието, науката, литературата и изкуството, и залога за непрестанния материален и духовен възход на нашия народ, на социалистическа България.“

Разгърнати и конкретизирани, съчетани с комплекс от мерки, целящи осъществяването им, идеите на др. Т. Живков оживяват в два много важни партийни документа от последно време: „Основни насоки и задачи за изпълнението на решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП от 1985 г.“, където е обособен специален раздел „За организацията и управлението на науката“, и Отчета на ЦК на БКП пред Тринадесетия партиен конгрес. Несъмнено в тях се крие огромна вътрешна енергия, която ще движи напред развитието ни през следващите години.

Юбилеят на др. Т. Живков настъпва в един решителен момент от развитието на социалистическа България, във време на изострени международни отношения, когато въпросът за бъдещето на човечеството стои с непозната досега острота и съдбовност. С нестихваща енергия и размах, със спокойствието на човек, уверен, че бъдещето е на неговата страна, генералният секретар на БКП и председател на Държавния съвет на НРБ неотстъпно издига знамето на борбата за мир, комунизъм, човешко щастие и всеобщо добруване на народа. Неговата комунистическа принципност, теоретическо проникновение на мисълта и вяра в творческата мощ на българина ни вдъхват увереност в днешния и утрешния ден на социалистическа България и нейната култура. Затова и нашата творческа интелигенция заедно с целия ни народ изразява своите искрени съраждания и благопожелания на бележития партиен и държавен ръководител за здрава и духовна бодрост, за все такава всеотдайност на големите идеали на комунизма.